

การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนา

Creation of the Identity of the Lanna Buddhist Community.

พระปลัดบุญช่วย ฐิตจิตโต (ยังสามารถ)

Phrapalad Boonchuay Thitacitto (Yangsamarat)

พระครูปลัดกิตติพงษ์ กิตติโสภโณ (วงศ์สถาน)

Phrakhupalad Kittipong Kittisobhano (Wongsathan)

พระนพดล ปภัสสรวิโส (ปันมะ)

Phra Noppadon Paphasarawatso (Panma)

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Faculty of Religion and Philosophy Mahamakut Buddhist University

E-mail: phraboonchuay2522@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received): 3 กุมภาพันธ์ 2566

วันที่แก้ไขบทความ (Revised): 30 พฤษภาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 31 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ ค้นคว้าจากพระไตรปิฎกและเอกสารเชิงวิชาการเพื่อศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนล้านนา พบว่า ประชาชนในชุมชนมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามด้วยการเสริมจุดแข็ง เช่น การรักษาประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และเสริมจุดอ่อนให้แข็งแรงเพื่อสร้างความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจของประชาชน โดยมีอัตลักษณ์ที่เป็นลักษณะเฉพาะของชุมชนใดชุมชนหนึ่งจึงทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ ซึ่งแต่ละสังคมจะมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง ดังเช่นชุมชนชาวพุทธล้านนา หมายถึง ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน 8 จังหวัดของภาคเหนือที่นับถือศาสนาพุทธ พัฒนาการในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งโดยใช้หลักพระพุทธศาสนาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญ อันจะนำไปสู่การสร้างหลักการเผยแผ่ของพระพุทธศาสนาได้ตรงตามความต้องการของชุมชนและสังคมที่เคลื่อนตัวอย่างรวดเร็ว ถือได้ว่าเป็นนโยบายพัฒนาประเทศให้เกิดความมั่นคงอย่างยั่งยืน เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทั้งทางร่างกายและจิตใจของประชาชนในชุมชนด้วยพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดสังคมไทยที่มีประสิทธิผลสูงและมั่นคง จากการพัฒนาจากตนเองไปสู่ครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ และสังคมโลก เป็นการสร้างศรัทธาที่มีแนวทางที่ดีจนเกิดการพัฒนาของชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, ชุมชนชาวพุทธล้านนา

Abstract

This academic article searching from the Tripitaka and academic documents to study the identity of the Lanna community. It was found that the people in the community maintained good traditions by strengthening their strengths such as preserve the tradition that has been handed down and to strengthen weaknesses in order to strengthen both

physically and mentally of the people. Having a Unique identity of a particular community which makes it known or remembered. In which each society has its own cultural identity like the Lanna Buddhist community refers to the people living in the 8 provinces of the northern region who practice Buddhism. The development of the identity of the Lanna Buddhist community will be strengthened by using Buddhism as an important tool in line with the needs of the community. This will lead to the creation of the propagation principles of Buddhism to meet the needs of the community and a fast-moving society. It can be regarded as a national development policy for sustainable security. This will create both physical and mental immunity of the people in the community with Buddhism, contribute to the creation of a highly productive and stable Thai society from self-development to family, community, nation and global society. It is to build faith that has good guidelines until the development of the community is strong and sustainable.

Keywords: Identity, Lanna Buddhist Community.

บทนำ

สังคมไทยปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กลายเป็นสังคมที่เห็นคุณค่าทางวัตถุ มากกว่าคุณค่าทางจิตใจ การพัฒนาเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานต่างๆ ให้ความสำคัญ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นต่างมุ่งเคลื่อนตัวเข้าสู่สังคมเมืองเพื่อหาสิ่งที่จะมาตอบสนองความต้องการของตน และเมื่อยิ่งพัฒนาไปเท่าใด ก็ยิ่งเกิดปัญหาจากการพัฒนาเท่านั้น ยิ่งมีวัตถุประสงค์ความต้องการมากเท่าใด ก็จะก่อให้เกิดคนไม่รู้จักพอ ประชาชนคนไทยในยุคโลกาภิวัตน์จึงมีปัญหาด้านจิตใจเกิดขึ้นมากมาย เช่น มีพฤติกรรม การแสดงออกที่ร่อไม่ได้ ขาดความอดทน ขาดความเมตตาเอื้ออาทร และมักจะพบเจอข่าวการก่อเหตุ อาชญากรรมอยู่บ่อยครั้ง ซึ่งเป็นพฤติกรรมสวนทางกับคำสอนของพระพุทธศาสนาที่กล่าวว่า เมตตาธรรม เป็นเครื่องค้ำจุนโลก (สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2535: 26) และเนื่องจาก พฤติกรรมของคนในสังคมที่เปลี่ยนไปที่ยึดถือวัตถุเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าจิตใจจนกลายเป็นสังคมที่ไร้ความ มีน้ำใจ ผู้คนส่วนใหญ่เข้าใจว่าการมีความพร้อมทางวัตถุจะทำให้ชีวิตมีความสุข จึงพยายามทำทุกสิ่ง เพื่อตามวัตถุ ไขว่คว้าหาความบันเทิงชีวิต สิ่งใดที่ยังไม่มีเหมือนคนทั่วไปจะพยายามดิ้นรนหาให้ได้ สิ่งที่มี อยู่แล้วก็ให้มีมากกว่าเดิมด้วยวิธีการต่างๆ แม้ว่าวิธีการนั้นจะเป็นสิ่งที่ผิดไม่ควร เช่น การกู้หนี้ยืมสิน หรือการทุจริตต่อหน้าที่การงานเพื่อให้ได้มาซึ่งวัตถุเงินทอง เพื่อให้ตนเองมีหน้ามีตาในสายตาของผู้อื่น นอกจากนั้นมนุษย์ในสังคมปัจจุบันยังชอบตัดสินคนอื่นตามความรู้สึกชอบตนเอง โดยไม่เคยย้อนมอง ตัวเองว่าดี ชั่ว เพียงใด มักคอยตรวจสอบ คอยจับผิด และตำหนิผู้อื่น แต่ไม่เคยสำรวจข้อบกพร่องของ ตนเองแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น ทำให้กลายเป็นคนที่ค้นหาความสุขทางใจไม่ได้ ดังคำสอนที่ว่าจงเตือนตน ด้วยตนเอง (ขุ.ธ. 25/36/66)

ดังนั้น เพื่อให้สังคมไทยสามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน จะต้องส่งเสริมให้คนในสังคมยึดถือและ ปฏิบัติตามรูปแบบที่เป็นอัตลักษณ์ที่ดี ซึ่งเป็นวิถีปฏิบัติที่ปฏิบัติกันมาช้านาน เป็นการเสริมสร้างจุดเด่น เพื่อสร้างชุมชนที่เข้มแข็งซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน โดยใช้ยุทธศาสตร์และแนวทาง การพัฒนามาช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมที่เป็นองค์กรรวม เกิดกระบวนการเรียนรู้ และการจัดการความรู้ร่วมกันของคนในชุมชนด้วยทุนทางทรัพยากรและศักยภาพของชุมชนมีการผลิต เพื่อเลี้ยงตัวเองอย่างพอเพียงพึ่งพาตนเองได้ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทั้งภายในและภายนอกชุมชน

บนพื้นฐานการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เกิดความสมานฉันท์ มีการอนุรักษ์พัฒนาและใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสม ยั่งยืนนำไปสู่สถานะดินดำน้ำชุ่ม ป่าไม้ พืชพรรณ สัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ สิ่งแวดล้อมน่าอยู่ปลอดภัย ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติและเกื้อกูล เกิดความสงบสุข ร่มเย็น สามารถแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีบูรณาการ มีภูมิคุ้มกันสามารถต้านรับและใช้ประโยชน์จาก กระแสการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อย่างรู้เท่าทัน และมีบทบาทที่เข้มแข็งในการพัฒนาประเทศ

ความหมายของอัตลักษณ์

ความเป็นตัวตนมีลักษณะคล้ายกับเหรียญมีสองด้านซ้อนทับกันอยู่ วาทกรรมจะสร้างภาพ ตัวแทนของเรา เช่น การเป็นหญิงหรือชาย การเป็นไทยหรือเป็นลาว เป็นต้น อัตลักษณ์เหล่านี้จะหล่อหลอมและยึดเหนี่ยวตำแหน่งทางสังคม ตลอดถึงประสบการณ์ความเป็นตัวเราในแง่มุมต่างๆ อัตลักษณ์ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น ศาสนา ฯลฯ ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่มีทั่วไปหรือแตกต่างกับสังคมอื่นๆ พุดง่าย ๆ คือ ลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่นๆ “อัตลักษณ์” มาจากภาษาบาลีว่า อตฺต + ลักษณะ โดยที่ “อัตตะ” มีความหมายว่าตัวตน, ของตน ส่วน “ลักษณะ” หมายถึงสมบัติเฉพาะตัว หากมองเพียงแค่รูปศัพท์ “อัตลักษณ์” จึงเหมาะจะนำมาใช้หมายถึงลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่า ส่วนคำว่า “เอกลักษณ์” มีคำว่า “เอก” ซึ่งหมายถึงหนึ่งเดียว จึงน่าจะหมายความว่าลักษณะหนึ่งเดียว (ของหลายๆ สิ่ง) หรือลักษณะที่ของหลายๆ สิ่งมีร่วมกันซึ่งมีความหมายแรกตามพจนานุกรมนั่นเอง คำว่า “อัตลักษณ์” ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Identity หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้ เช่น นักร้องกลุ่มนี้มีอัตลักษณ์ทางด้านเสียงที่เด่นมากใครได้ยินก็จำได้ทันที สังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนเอง โลกาวัดนี้ทำให้อัตลักษณ์ของสังคมไทยเปลี่ยนไป (ทิดกร สอนภาษา, 2551)

สรุปความว่า อัตลักษณ์ คือ สิ่งที่บ่งบอกถึงตัวตนว่าเป็นใคร อย่างไร มีความคิดมีที่มาอย่างไร โดยสิ่งเหล่านี้จะแตกต่างกับคนอื่น ส่วนใหญ่จะมีที่มาจาก การสืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของชุมชน สิ่งเหล่านี้แม้จะมีความแตกต่างจากสังคมอื่นแต่ก็ยังสามารถอยู่ร่วมกันได้ ซึ่งอัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ไม่ยั่งยืนและพร้อมที่จะมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และสามารถถูกสร้างขึ้นเป็นอัตลักษณ์ใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพของสังคมนั้นๆ แล้วจะดำรงอยู่โดยการ สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนกว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมใหม่ อัตลักษณ์จึงจะถูกเปลี่ยนแปลงหรือดับลงแล้วเกิดอัตลักษณ์ใหม่ต่อไป

ประเภทของอัตลักษณ์

สำหรับหัวข้อนี้มีนักวิชาการที่มีความเห็นเหมือนกันและต่างกันเกี่ยวกับประเภทของอัตลักษณ์ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท และ 3 ประเภท เพราะผลการศึกษาทำให้ได้เกณฑ์การจำแนกแตกต่างกันแต่เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว พบว่า อัตลักษณ์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท โดยพิจารณาจากสิ่งที่ใช้ในการแสดงออกของบุคคล ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงการรู้จักตนเอง การรับรู้ตนเอง การยอมรับตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเองที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งอัตลักษณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงผลของการขัด

เกลาทางสังคม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและระบบการศึกษา ทั้งนี้สิ่งที่แสดงออกมาจะปรากฏในรูปวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อและแบบแผนพฤติกรรม โดยแบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) อัตลักษณ์หรือตัวตนส่วนตัว (Personal or Self Identity) ตนเป็นปัจเจกชน สามารถที่จะมีส่วนร่วมในการก่อรูปหรือสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นมาได้

2) อัตลักษณ์ส่วนร่วม (Collective Identity) หมายถึง อัตลักษณ์ที่เป็นปัจเจกชนจำนวนหนึ่งมีส่วนร่วมทั้งที่เป็นอัตลักษณ์ส่วนตัวและอัตลักษณ์ทางสังคม

3) อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) หมายถึง อัตลักษณ์ที่คนอื่นๆ มอบให้กับปัจเจกชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง หมายความว่า ปัจเจกชนคนหนึ่งอาจถูกกำหนดนิยามในทางสังคมโดยเชื่อมโยงกับอาชีพ ศาสนา ภูมิหลังทางชาติพันธุ์ หรืออาจจะเป็นประเภททางสังคมใดๆ ก็ได้

สรุปว่าเมื่อใช้เกณฑ์การมองจากภายนอกและการมองจากภายในพบว่า อัตลักษณ์มี 2 ประเภท คือ อัตลักษณ์ที่เกิดจากการนิยามตนเองและอัตลักษณ์ที่สังคมนิยามให้ดังแนวคิดของ Golf man นักสังคมวิทยาในสายสัญลักษณ์สัมพันธ์ได้จำแนกแยกแยะความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม โดยอัตลักษณ์ของปัจเจกประกอบด้วย 2 ส่วน เขานิยามว่าความคิดความรู้สึกที่เป็นปัจเจกมีต่อตัวเองว่า “Ego Identity” ส่วนภาพปัจเจกในสายตาคนอื่น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เขาเรียกว่า “Personal Identity” ส่วน “Social Identity” ของบุคคลคือสถานภาพทางสังคม เช่น อาชีพ เพศ ชาติพันธุ์ หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ สังคมคาดหวังและเรียกร้องว่าปัจเจกบุคคลควรจะทำอย่างไร นั่นคือจุดที่อัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์ปัจเจกซ้อนทับกันอยู่ อัตลักษณ์ทางสังคมจึงมีสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็นมาตรฐานที่สังคมเรียกร้องจากปัจเจกบุคคล และส่วนที่สอง คือ อัตลักษณ์ที่เป็นจริงของคนนั้น

การสร้างอัตลักษณ์

ในการสร้างอัตลักษณ์นั้นจะเป็นการสร้างทางชาติพันธุ์ให้เกิดขึ้นภายใต้ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อน หลากหลาย ไม่หยุดนิ่งมาตั้งแต่อดีต สันนิษฐานกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ณ ช่วงเวลาเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในเชิงซื้อขายแลกเปลี่ยนสิ่งของจนถึงการรบราฆ่าฟันกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกันจนเกิดเป็นวัฒนธรรมที่ผสมผสาน ดังนั้น หากกลุ่มชาติพันธุ์ใดต้องการที่จะรักษาความเป็นหนึ่งเดียวกันไว้ หรือต้องการให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในระหว่างพวกพ้องชาติพันธุ์เดียวกัน ก็จะต้องมีการสร้างอัตลักษณ์ที่มีเฉพาะชาติพันธุ์ของตนเอง เป็นการปลูกฝังความคิดความเป็นหนึ่งเดียวเพราะมีสิ่งที่เหมือนกันในกลุ่มพวกกันเอง แต่มีความแตกต่างจากกลุ่มคนที่เป็นชาติพันธุ์อื่น ซึ่งกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์นี้อาจจะเกิดโดยการสร้างขึ้นใหม่ทั้งหมด หรืออาจนำเอาวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นบางส่วนมาประยุกต์ปรับใช้ให้เข้ากับกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองจนกลายเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่ม อัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นนี้จะไม่ถาวรเพราะอัตลักษณ์ที่เกิดขึ้นในยุคหนึ่งอาจไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปในอีกยุคหนึ่ง ทำให้ต้องมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เดิม หรืออาจสร้างอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละยุค (วันดี สันติวุฒิเมธี, 2554: 219-221)

การแลกเปลี่ยนยืมวัฒนธรรมไปมาระหว่างกันของกลุ่มชาติพันธุ์ จนเกิดเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ด้วยตนเองนี้ จึงเป็นเหตุที่ทำให้ยืนยันได้ว่า อัตลักษณ์ของแต่ละชุมชนจะไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่และพร้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา เพราะเมื่ออัตลักษณ์เก่าไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนได้ อัตลักษณ์ใหม่ก็พร้อมที่จะเกิดขึ้นทดแทนอัตลักษณ์เก่าเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและ

บริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลาได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิทธิของชุมชนที่พึงกระทำได้ (ยศ สันตสมบัติ, 2545: 50) สิทธิชุมชนตามความเชื่อในมิติของระบบคุณค่าอันที่จริงแล้วไม่ได้มีความหมายเฉพาะที่เป็นเพียงความเชื่อดั้งเดิมเท่านั้น แต่ยังหมายถึงคุณค่าที่มีการปรับเปลี่ยน ผ่านกระบวนการผลิตความเชื่อเดิมมาใช้ในสถานการณ์ใหม่ เพื่อตอบสนองและปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ในการปรับตัวนี้ชุมชนให้ความสำคัญกับการมองสิทธิชุมชนในมิติของอำนาจมากขึ้น เพราะการที่รู้ว่าชุมชนมีสิทธิอย่างไรรู้ขึ้นอยู่กับการสร้างความชอบธรรมของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นความพยายามอย่างหนึ่งในการจะบอกให้คนอื่นรู้ว่าชุมชนนั้นเป็นใคร และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการแสดง อัตลักษณ์ของชุมชนซึ่งเป็นการพยายามที่จะกำหนดความสัมพันธ์ของชุมชนกับกลุ่มชนอื่นๆ ในสังคม

ฉะนั้น เมื่อกลุ่มชนใดก็ตามที่รวมกันขึ้นเป็นชุมชนขึ้นมา คนในชุมชนก็อยากที่จะให้ผู้อื่นรู้ว่าพวกเขามีตัวตนอยู่ โดยการพยายามสร้างตัวตนโดยการแสดงออกถึงวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ให้เกิดกระแสความสนใจในสังคมว่าพวกเขามีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร จึงสามารถกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า อัตลักษณ์เป็นพลังของชุมชนที่ช่วยจัดการและสร้างความสัมพันธ์กับสังคมภายนอก ทั้งที่เป็นบุคคลทั่วไป เช่น พ่อค้า นักธุรกิจ นายหน้า รวมถึงหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งอรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2548: 45) ก็ได้มีความเห็นที่สอดคล้องในทำนองเดียวกันและได้มีความเห็นเพิ่มเติมว่า ภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ชุมชนจะมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา แต่ความเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ของชาวบ้านจะเป็นผลมาจากการรับรู้ของคนในชุมชนถึงประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของตนเองว่า แต่เดิมชุมชนของตนเองเป็นคนที่ไหน โยกย้ายถิ่นฐานมาจากไหน มีความสัมพันธ์กับชุมชนใกล้เคียงในรูปแบบใด ระบบความสัมพันธ์ภายในชุมชนเป็นอย่างไร และคนในชุมชนมีความรู้ความสามารถในด้านใด รวมถึงศักยภาพและความสามารถในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนเพื่อให้ชุมชนยังคงดำรงอยู่ได้ แต่เมื่อมีการขยายตัวของรัฐเข้ามา ทำให้ชุมชนกลายเป็นหน่วยเล็กๆ ของชาติไทย ประกอบกับการขยายตัวด้านการบริหารควบคุมโดยระบบราชการ การรับรู้ตัวตนของชาวบ้านก็เปลี่ยนไปโดยคิดว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชาติ และต้องพึ่งพารัฐในทุกๆ ด้านในการดำรงชีวิต เช่น การทำมาหากิน การจัดสรรการใช้ทรัพยากร การศึกษา และการได้รับการดูแลสุขภาพอนามัย เป็นต้น

สรุปว่า คุณูปการของการศึกษาอัตลักษณ์ช่วยให้เห็นความละเอียดอ่อนของอำนาจในการสร้างอัตลักษณ์ ความเข้าใจในเรื่องอำนาจและอัตลักษณ์ช่วยให้เราเข้าใจถึงที่มาของความรุนแรงทางสังคมรอบๆ ตัวเรา กระบวนการสร้างอัตลักษณ์จะปะปนอยู่ในชีวิตประจำวันของเราโดยไม่ตระหนักรู้ เราต้องตกอยู่ภายในภายใต้โครงกรอบของมัน ไขมันและถูกมันใช้เกือบตลอดเวลาและหากมองไปรอบๆ ตัวจะพบความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ของการกีดกันและการแบ่งแยกอยู่เสมอ

อัตลักษณ์ล้านนา

สำหรับอาณาจักรล้านนานั้นจะเป็นราชอาณาจักรของชาวไทยวนในอดีตที่ตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ตลอดจนถึงสิบสองปันนา เช่น เมืองเชียงรุ่ง (จิ่งหง) มณฑลยูนนาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผังตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน ซึ่งมีเมืองเชียงตุงเป็นเมืองเอก ผังตะวันตกแม่น้ำสาละวินมีเมืองนายนเป็นเมืองเอก และ 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน โดยมีเมืองเชียงใหม่ เป็นราชธานี มีภาษาตัวหนังสือ วัฒนธรรม และประเพณีเป็นของตนเอง ต่อมาถูกปกครองในฐานะรัฐบรรณาการของอาณาจักรตองอู อาณาจักรอยุธยา และอาณาจักรอังวะ จนสิ้นฐานะอาณาจักร กลายเป็นเมืองส่วนหนึ่งของอาณาจักรอังวะในราชวงศ์นยงยาน ไปในที่สุด ล้านนา หมายถึง ดินแดนที่มีน่าน้ำล้าน (ไร่) หรือมีที่นาเป็นจำนวนมาก คู่กับล้านช้าง คือ ดินแดนที่มีช้าง

นับล้านตัว เมื่อปี พ.ศ. 2530 คำว่า “ล้านนา” กับ “ลานนา” เป็นหัวข้อโต้เถียงกัน ซึ่งคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย โดยมี ดร.ประเสริฐ ณ นคร เป็นประธาน ได้ให้ข้อยุติว่า “ล้านนา” เป็นคำที่ถูกต้องและเป็นคำที่ใช้กันในวงวิชาการ

ทั้งนี้ปัญหาที่นำไปสู่การโต้เถียงกันนั้นสืบเนื่องมาจากในอดีตการเขียนมักไม่ค่อยเคร่งครัดในเรื่องวรรณยุกต์ แต่ก็เป็นที่เข้าใจกันว่า แม้จะเขียนโดยไม่มีรูปวรรณยุกต์โทกำกับ แต่ให้อ่านเหมือนมีวรรณยุกต์โท สำหรับคำ “ลานนา” น่าจะมาจากพระบรมราชวินิจฉัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ว่า “ลานนา หมายถึง ทำเลทำนา” ซึ่งทำให้คำว่าลานนาใช้กันมาเป็นเวลาเกือบหนึ่งศตวรรษ ภายหลัง พ.ศ. 2510 นักวิชาการระดับสูงพบว่าล้านนาเป็นคำที่ถูกต้องแล้ว และชัดเจนยิ่งขึ้นเมื่อ ดร. ฮันส์ เพนธ์ ค้นพบคำว่า “ล้านนา” ในศิลาจารึกที่วัดเชียงสา ซึ่งเขียนขึ้นใน ปี พ.ศ. 2096 นอกจากนั้นการตรวจสอบคำว่า “ล้านนา” โดยใช้ศัพท์ของภาษาบาลี พบว่ามีปรากฏอยู่ในส่วนท้ายเล่มของคัมภีร์ใบลานของเมืองต่างๆ ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนามากกว่า 50 แห่ง

ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อาณาจักรล้านนามีอาณาเขตครอบคลุมดินแดนบางส่วนของบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง บริเวณลุ่มแม่น้ำสาละวิน และดินแดนบางส่วนของบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา รวมถึงเมืองต่างๆ ที่ตั้งอยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำสาขา ได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน แม่น้ำแม่แตง แม่น้ำแม่จิด แม่น้ำปาย และแม่น้ำกก โดยอาณาเขตทางทิศเหนือติดเมืองเชียงรุ่ง หรือเมืองจิงหง (Jinghong) ในปัจจุบัน ซึ่งเพี้ยนมาจาก “เจียงฮัง” เนื่องจากคนจีนออกเสียงของภาษาไทยล้อไม่ชัด อาณาเขตทางทิศใต้ติดกับสองดินแดน ได้แก่ ดินแดนด้านเหนือของอาณาจักรสุโขทัย และติดกับเมืองตาก หรืออำเภอบ้านตากในปัจจุบัน ทิศตะวันตกติดบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำโขง และทิศตะวันตกมีพื้นที่เลยเข้าไปในฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน และได้มีการแผ่ขยายอิทธิพลของรัฐล้านนาไปสู่เมืองต่างๆ บริเวณชายขอบของล้านนา เช่น เมืองเชียงรุ่ง เมืองเชียงตุง เมืองปุก เมืองสาด เมืองนายน และเมืองยอง

เมืองขึ้นของอาณาจักรล้านนาที่กล่าวอ้างในตำนานพื้นเมืองของนครเชียงใหม่ ได้กล่าวไว้ว่า “ในสัตตปัญญาสล้านนา 57 หัวเมือง” หมายความว่า มีดินแดนที่เป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรล้านนา 57 เมือง แต่ไม่ได้ระบุว่าเมืองใดบ้าง ในปัจจุบันได้มีการพบบันทึกหลักฐานที่พม่านำไปจากเชียงใหม่ในสมัยที่พม่าปกครองเมืองเชียงใหม่ (พ.ศ. 2101-2317) ซึ่งต่อมาได้ถูกแปลเป็นภาษาพม่า และถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษ ในปี ค.ศ. 2003 โดยมหาวิทยาลัย Yangon ชื่อ “Zinme Yazawin” หรือ “ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับภาษาพม่า” โดยได้ระบุว่าเมืองขึ้นของอาณาจักรล้านนามีอยู่ 57 เมือง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเมืองขนาดใหญ่ 6 เมือง ได้แก่ เมืองเชียงราย เมืองหางหลวง หรือหางหลวง เมืองฝาง เมืองแกน เมืองคอง และเมืองสาด กลุ่มเมืองขนาดกลาง 7 เมือง ได้แก่ เมืองเชียงแสน เมืองเชียงของ เมืองน่าน เมืองพะเยา เมืองเทิง เมืองป๋น และเมืองตรอน และกลุ่มเมืองขนาดเล็ก 44 เมือง ได้แก่ เมืองแพร่ เมืองลำพูน เมืองลำปาง เมืองปาย เมืองพร้าว เมืองระแหง หรือเวียงแหง เมืองเชียงดาว เมืองเชียงลา เมืองเชียงลัด เมืองภูคา เมืองกก เมืองกาย เมืองล่อ เมืองเลน เมืองยอง เมืองปุก เมืองข่า เมืองฮิง เมืองฮาย เมืองไฮ เมืองแซ่ เมืองโก เมืองซอน เมืองจ้อด เมืองงาว เมืองละโว้ เมืองหลวย เมืองโหล่ง เมืองลอง เมืองนิง เมืองปู้ตอ เมืองเถิน เมืองเชียงรุ่ง เมืองเชียงตุง เมืองสิน เมืองรวง เมืองตื้น เมืองท่าไร่ เมืองป่าแหงด เมืองสะมาด เมืองข่าหรีด หรือเมืองกิด เมืองข่าไต เมืองป่าบง และเมืองกันปี

อัตลักษณ์วิถีชีวิตชาวล้านนา

เมื่อกล่าวถึงชาวไทโบราณนั้นพบว่าจะมีรากฐานของสังคมเกษตรกรรมแบบพอเพียงและพึ่งตนเอง ในโลกทัศน์และคติความเชื่อเรื่องผี ซึ่งเหมือนกับชนเผ่าอื่นๆ ของเอเชีย ก่อนอิทธิพลคติความ

เชื้อทางพราหมณ์-ฮินดู จะแผ่เข้ามาในดินแดนที่ตั้งถิ่นฐานของคนไทยอย่างน้อย 1,400 ปีที่แล้ว ในยุคก่อน หรือยุคตั้งแต่มิแคว้นหรือยุคชัยภายใต้อำนาจของละโว้ ศาสนาพุทธเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาการด้าน ทศนคติความเชื่อและวัฒนธรรมของคนในดินแดนที่ภายหลังเป็นอาณาจักรล้านนา พุทธศาสนาเจริญขึ้นที่ ละโว้และเจริญเป็นอย่างมากในสมัยพระเจ้าติโลกราชตลอดจนสมัยพระเมืองแก้ว กล่าวกันว่าถือเป็น ยุคทองของล้านนา แต่คตินิยมเชื่อเรื่องผีและพราหมณ์-ฮินดู หาได้หมดไปไม่ กลับเสริมสร้างเอกลักษณ์ แบบแผนโลกทัศน์ของชาวล้านนาให้มีลักษณะเฉพาะและผสมผสาน ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงด้านสังคม และเศรษฐกิจส่งผลให้คตินิยมเชื่อและศาสนามีแนวโน้มเสื่อมลงอย่างเห็นได้ชัด

สำหรับวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่หมู่คณะ ประกอบไปด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ประเพณี จารีต กฎหมาย เป็นเอกลักษณ์ร่วมที่เป็นแบบแผนในสังคม โดยสัมผัสได้จาก วิถีชีวิต พฤติกรรม บุคลิกภาพ และถูกเก็บสะสม พัฒนา และถ่ายทอดสู่ชนรุ่นหลัง ล้านนาเป็นขอบเขต ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย หมายรวมถึงจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย พะเยา แพร่ น่าน แม่ฮ่องสอน รวมถึง ตาก และอุดรดิตถ์บางส่วน ล้านนาเป็นชื่อต้นของอาณาจักรที่ สถาปนาโดยพญามังรายมหาราชในปี พ.ศ. 1839 ที่จริงแล้วขอบเขตอาณาจักรล้านนา ไม่ได้อยู่แค่ใน ประเทศไทยในปัจจุบัน ในอดีตก่อนมีแผนที่ประเทศไทย ล้านนาเคยมีดินแดนกว้างขวางเข้าไปใน ส่วนหนึ่งของพื้นที่รัฐฉานที่อยู่ในประเทศพม่าปัจจุบัน ส่วนหนึ่งของญูนนานใต้ประเทศจีน แถบสิบสองปันนา และส่วนหนึ่งของประเทศลาวตอนเหนือในปัจจุบัน วัฒนธรรมล้านนา หมายถึง วัฒนธรรมที่มีแบบแผนที่ เป็นเอกลักษณ์ของผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เคยเป็นดินแดนอาณาจักรล้านนาในอดีต ปรากฏให้เห็นใน วัฒนธรรมการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาความรู้ด้านต่างๆ ทั้งความเชื่อ ศิลปะ ประเพณี และจารีต ซึ่งสามารถ สังเกตและสัมผัสได้

จากวิถีชีวิต พฤติกรรมหรือบุคลิกภาพ ของผู้คนที่มีส่วนมากมีบรรพบุรุษสืบสายมาจากผู้ที่ตั้งถิ่นฐาน ในดินแดนอาณาจักรล้านนาในอดีต วัฒนธรรมล้านนาไม่ได้มีลักษณะที่มีแบบอย่างลักษณะเดียว (Typical) เนื่องจากชาติพันธุ์ของผู้คนในล้านนามีลักษณะผสมผสาน โดยเริ่มแรกก่อนตั้งอาณาจักรได้มี ชาวละว้าอพยพมาอาศัยอยู่ก่อนแล้ว จากนั้นมีชาวละโว้ ลพบุรี อพยพขึ้นมาสมทบในยุคอาณาจักรหรือยุคชัย และเมื่อหรือยุคชัยเสื่อมลง ชาวไตโยนจากอาณาจักรโยนกได้เคลื่อนย้ายลงมาตั้งถิ่นฐานเป็นจำนวนมาก และตั้งอาณาจักรล้านนาขึ้นหลังจากนั้น ด้วยการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ล้านนา ได้เป็นที่รวมของชาติพันธุ์ที่หลากหลายเผ่ามากขึ้น ได้แก่ ไตลื้อ ไตเจิน ไตยอง ไตใหญ่ รวมทั้ง ชาวละว้าเดิม และชาวกะเหรี่ยง อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมล้านนาได้เกิดการผสมผสานจากสายวัฒนธรรมหลักของชาวไต โยนที่มีต้นเหง้ามาจากไทลื้อโบราณ วัฒนธรรมชาวละว้าโบราณบางส่วน วัฒนธรรมของชาวไตเจิน ไตยอง ที่มีต้นเหง้ามาจากไทลื้อเหมือนเช่นไตโยน และวัฒนธรรม ไตใหญ่ และพม่า ศิลปะและสถาปัตยกรรมของ ล้านนาได้รับแรงบันดาลใจบางส่วนจากพุกาม สุโขทัย และจีน แต่โดยรวมแล้วบรรพบุรุษล้านนาได้สะสม ภูมิปัญญาความรู้ในแขนงต่างๆ สร้างสรรค์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่งดงามไม่มีใครเหมือน มีความลงตัว และมีเอกลักษณ์ที่ล้ำค่า ภายหลังจากการเสื่อมลงของอาณาจักรล้านนา วัฒนธรรมล้านนาไม่ได้เสื่อม หายไปทั้งหมด

ชาวล้านนาทั้งหลายได้สืบสานวัฒนธรรมต่างๆ เอาไว้ได้โดยส่วนมาก ในยุคที่เป็นเมืองขึ้นของ พม่าชาวล้านนาได้นำเอาวัฒนธรรมของพม่าเพียงเล็กน้อยมาเพิ่มเติม ทำให้มีสีสัน เช่น อาหาร ศิลปะ สถาปัตยกรรม เมื่อล้านนาได้เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรสยาม วัฒนธรรมจากสยามได้ไหลบ่ามาสู่ดินแดน ล้านนาทำให้เกิดการผสมผสานและรับเอาวัฒนธรรมสยามเข้ามาจำนวนมากจนปัจจุบัน นอกจากนั้น วัฒนธรรมจากตะวันตกที่ผ่านมาจากสยามที่ภายหลังคือกรุงเทพมหานครได้ส่งอิทธิพลมาสู่ล้านนาอย่าง

ท่วมท้นเช่นกัน ธรรมชาติของวัฒนธรรมย่อมมีการปรับเปลี่ยนเพื่อความเหมาะสม สัดส่วนในการปรับเปลี่ยนมีนัยสำคัญเป็นอย่างมากต่อการดำรงอยู่ของอัตลักษณ์ในวัฒนธรรม วัฒนธรรมล้านนาปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนไปมาก มีตัวแปรมากมายที่มีผลต่อการทำลายเอกลักษณ์วัฒนธรรมล้านนา ได้แก่ ประชากรส่วนใหญ่ของดินแดนวัฒนธรรมล้านนาที่ไม่ใช่ลูกหลานคนล้านนา และลูกหลานชาวล้านนาได้ปฏิเสธวัฒนธรรมล้านนา หรือคนต่างวัฒนธรรมผู้ที่มาอาศัยและมาเที่ยวชมในดินแดนล้านนาไม่เคารพและยอมรับอนุรักษ์วัฒนธรรมล้านนา และอีกประการหนึ่งคือการละทิ้งสิ่งดีในวัฒนธรรมล้านนาเดิม เปลี่ยนแปลงโดยรับวัฒนธรรมจากที่อื่นล้วนๆ โดยไม่สร้างสรรค์ผสมผสานวัฒนธรรมเก่าและใหม่ให้สะดวกเหมาะสมและคงคุณค่าในอัตลักษณ์ล้านนา การนำเอาวัฒนธรรมล้านนามาใช้อย่างไม่ถูกต้องเหมาะสมก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่สำคัญ เช่น การนำเอาศิลปะและสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสิ่งเคารพที่เป็นของสูงไปใช้ในเชิงลบหลู่ บิดเบือนความหมาย หรือใช้ไปในเชิงพาณิชย์ อันเป็นการลดคุณค่าที่มีความหมายต่อจิตใจจริง

อัตลักษณ์ที่เป็นวิถีชีวิตของคนล้านนาที่แสดงให้เห็นเด่นชัดว่าเป็นอัตลักษณ์ของคนเมืองหรือคนเหนือ ไม่ว่าจะเป็นด้านการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าหม้อห้อม หรือเสื้อผ้าลายต่างๆ ของแต่ละพื้นที่ ภาษาที่ใช้เป็นภาษาคำเมือง ภาษาชาติพันธุ์ บ้านเรือนล้านนา อาหารล้านนา เพลงขอ เครื่องดนตรี ได้แก่ สะล้อซอ ซึง ศิลปกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สถาปัตยกรรม การสร้างอุโบสถ วิหาร หอพระไตรปิฎก หรือหอธรรมเจดีย์ ประติมากรรม เช่นการสร้างพระพุทธรูปไม้ ชาวล้านนาเรียกพระพุทธรูปว่า “พระเจ้า” แม้ในทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ชาวล้านนาเองก็มีวิถีการปฏิบัติทาง ศาสนพิธีที่แตกต่างจากพระสงฆ์ภาคอื่น กล่าวคือมีประเพณีพิธีกรรม เช่น สืบชะตา กั้นสลาก การเทศน์มหาชาติมหาเวสสันดรชาดกที่มีรูปแบบการเทศน์ที่แตกต่างไป มีการระบำธรรม อ้อกาพย์ คำสอน สำนวนต่างๆ เช่น ปาวก้วยใบ มะนาวล่องโขง นกเขาเหิน เป็นต้น

ความเป็นของพระพุทธศาสนาในล้านนา

ความเป็นมาของพระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่มาในดินแดนถิ่นล้านนานั้นเกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์และผู้ปกครองล้านนาในยุคก่อน ถือเป็นคุณูปการอย่างยิ่งของพระสงฆ์และผู้ปกครองในแต่ละยุคแต่ละสมัยที่ได้ตั้งใจจะนำหลักพุทธธรรมคำสอนที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเข้ามาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน จึงเกิดวิวัฒนาการของพระพุทธศาสนาในล้านนา

สำหรับการเข้ามาของพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา การเข้ามาของพระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา สามารถแบ่งเป็น 2 มิติ ดังนี้

มิติทางชาติพันธุ์: ถ้ายอมรับว่า ชาติพันธุ์ไท เคยอยู่ที่ตอนใต้ของประเทศจีน อาศัยอยู่บริเวณลุ่มน้ำแยงซีเกียง ซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้การยึดครองของชาวจีน (ฮั่น) เรียกว่า อาณาจักรอ้ายลาว จุดศูนย์กลางอยู่ที่มณฑลยูนนาน จะตั้งตัวมาช้านานเพียงไร ไม่อาจทราบ แต่ปรากฏ “เมืองเทียน” หรือ “เมืองถ่าน” ราว พ.ศ. 263-323 ในสมัยขุนหลวงม้าว (ลิมา) กษัตริย์ที่ทรงครองราชย์อยู่ในอาณาจักรอ้ายลาว ก่อนที่จะอพยพเข้ามาสู่ดินแดนประเทศไทยในปัจจุบัน ได้รับเอาพระพุทธศาสนาแบบมหายานโดยการนำของพระสมณทูตชาวอินเดียมาเผยแผ่ หลังจากพระเจ้ากนิษกะมหาราชทรงอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 4 ของฝ่ายมหายาน ณ เมืองชลันธร แคว้นเคชเมียร์ พระสมณทูตได้เข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเอเชียกลาง พระเจ้ามิ่งตี้จักรพรรดิจีนทรงรับเอาพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ในจีน พระองค์ได้ส่งทูตมาเจริญสัมพันธไมตรีกับอาณาจักรอ้ายลาว คณะทูตที่มานำเอาพระพุทธศาสนาและสมณทูตมาด้วย เมื่อหลวงลิ่วมารับเอาพระพุทธศาสนา ราว พ.ศ. 600 ก็ทำให้หัวเมืองไทยทั้ง 77 หัวเมือง และราษฎรจำนวนถึง 51,890 ครอบครัวเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายาน ภายหลังเมื่อไทกลุ่มนี้ต่อสู้ปกป้องดินแดนกับจีนแต่พ่าย

แพ้สงครามกับจีน จึงถอยร่นลงมาทางแหลมอินโดจีน ตั้งบ้านเมืองเป็นอิสระ สร้างอาณาจักรน่านเจ้า (หนังสือ เรื่องของชาติไทยของพญาอนุমানราชชน เรียบเรียงเพื่อพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2483 ราว 70 ปี มาแล้ว ยังมีความเชื่อเก่าๆ ว่า ถิ่นเดิมของไทยอยู่ในดินแดนจีน และอาณาจักรน่านเจ้าเป็นของไทย แต่ถูกจีน รุกรานหลายระลอก กลุ่มหนึ่งลงมาตั้งอาณาจักรที่ราบทางภาคกลางตอนบนของไทยปัจจุบัน มีกรุงสุโขทัย เป็นราชธานี) เรื่องอาณาจักรน่านเจ้าเป็นของไทยนั้น ได้มีข้อโต้แย้งจากนักนักวิชาการประวัติศาสตร์ โบราณคดีมานุษยวิทยาทั่วโลก และรับรู้กันมานานว่าอาณาจักรน่านเจ้าไม่ใช่ของไทย แต่เป็นอาณาจักร ของ “ชนชาติไป๋, หยี่” (พูดภาษาตระกูลจีน-ทิเบต หรือ โล-โล้, หลอ-หลอ) ที่เป็นคนพื้นเมืองดั้งเดิมดึกดำบรรพ์ อยู่ในหุบเขา (รอบทะเลสาบเอ๋อร์ไห่) ทางตอนเหนือของมณฑลยูนนาน ศูนย์กลางตั้งอยู่บริเวณที่ ปัจจุบันเรียกว่าเมืองต้าหลี่ (ตำนานไทเรียก เมืองตาสีฟู) ด้วยผลงานศึกษาค้นคว้าวิจัยของนักวิชาการจีน และนักวิชาการนานาชาติต่างยืนยันตรงกันว่า “ไม่มีคนไทในน่านเจ้า เพราะน่านเจ้าไม่ใช่อาณาจักรของไทย จึงไม่เคยมีคนไทถูกขับไล่ให้อพยพหลบหนีร่นลงมาทางใต้จากจีน (มติชนรายวัน ฉบับประจำวันอังคารที่ 9 พฤศจิกายน 2553)

จึงสรุปได้ว่า ถ้าคนล้านนา หรือคนไทกลุ่มนี้สืบสายมาจากชนชาติไท สมัยขุนหลวงหาวลิ้งมา (ขุนหลวงเม้า) ที่เคยรับพระพุทธศาสนาจากจีนยุคจักรพรรดิถังเต๋มิงตี้ พ.ศ. 600) และนำติดตัวมาประพฤติปฏิบัติในดินแดนใหม่นี้ ก็ยืนยันว่าชาวล้านนาได้นับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานนับตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 7 แล้ว ดังหลักฐานสำคัญในดินแดนนี้ คือ 1) นอกประตูเมืองเชียงแสนด้านทิศตะวันตกมีพระธาตุกู่เต้า ที่สร้างเป็นปล้องๆ ต่อกันแบบเจดีย์จีน 2) ขุดพบลานเงินในท้องที่อำเภอเชียงแสนซึ่งบรรจุมนตร์ของ พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน สาขามันตรยาน เป็นหลักฐานว่าคนไทยนำพระพุทธศาสนาแบบมหายานจาก จีนมา 3) ประมาณ พ.ศ. 1292 พระเจ้าอชุตตรราช (หลานของพระเจ้าสิงหนวัติ) ได้รับพระบรมสารีริกธาตุ จากพระสงฆ์มอญที่มาจากเมืองสะเทิม (สุธรรมนคร) ได้สร้างพระธาตุดอยตุงตามรูปแบบศิลปะทวารวดี ขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

มิติทางภูมิศาสตร์: เมื่อถือเอาดินแดนตามสภาพภูมิศาสตร์เป็นหลัก พระพุทธศาสนาเข้าสู่แดนนี้ ได้อย่างไรบ้าง ขอนำเสนอข้อมูลเพื่อพิจารณา ดังนี้

1) โดยการนำมาของพระนางจามเทวี ผู้มาครองนครหริภุญชัย พุทธศตวรรษที่ 13 (พ.ศ. 1205) ล้านนาในอดีตมีอาณาจักรโบราณ คือ อาณาจักรหริภุญชัย ปกครองโดยราชวงศ์จามเทวี อาณาจักรหริภุญชัย เป็นอาณาจักรมอญที่ตั้งอยู่บริเวณภาคเหนือของประเทศไทยปัจจุบัน ตำนานจามเทวีวงศ์ได้บันทึกว่า ฤๅษีวาสุเทพเป็นผู้สร้างเมืองหริภุญชัยขึ้น ทูลเชิญพระนางจามเทวี เจ้าหญิงจากอาณาจักรละโว้ ให้ขึ้นมา ครองเมืองหริภุญชัย ในปี พ.ศ. 1205 (ชินกาลมาลีปกรณ์) บางแห่งว่ามาครองเมืองปี พ.ศ. 1202 (ตามตำนาน พระนางจามเทวีฉบับแปลและเรียบเรียงโดย นายสุทรวารี สุวรรณภาชน์) ในครั้งนั้นพระนางจามเทวีได้นำ พระภิกษุ นักปราชญ์ และช่างศิลปะต่างๆ จากละโว้ขึ้นมาด้วยเป็นจำนวนมาก ประกอบด้วย พระเถระ 500 รูป หมู่ปะขาวที่ตั้งตนอยู่ในเบญจศีล 500 คน หมู่หมอโหรา 500 คน บัณฑิต 500 คน หมู่ช่าง แกะสลัก 500 คน ช่างแก้วแหวน 500 คน พ่อเลี้ยง 500 คน แม่เลี้ยง 500 คน ช่างโยธา 500 คน ช่างเงิน 500 คน ช่างทอง 500 คน ช่างเหล็ก 500 คน ช่างเขียน 500 คน และหมู่ช่างต่างๆ 500 คน รวมทั้งหมอยาอีก 500 คน ร่วมเดินทางโดยเรือขึ้นมาตามลำแม่น้ำปิง มาถึงพระนาง โดยใช้เวลานานร่วม 7 เดือน เพื่อมาสร้างบ้านแปลงเมืองแห่งใหม่ หรือเมืองหริภุญชัยให้มั่นคงยิ่งขึ้น นอกจากนั้นพระนางยังได้อัญเชิญ พระพุทธรูปที่สำคัญมาด้วย 2 องค์ คือ พระแก้วขาว หรือพระเสด็จคัมภีร์ ซึ่งปัจจุบันได้ถูกอัญเชิญมา ประดิษฐานไว้ที่วัดเชียงมั่น จังหวัดเชียงใหม่ และพระรอดหลวง ซึ่งประดิษฐานที่วัดมหาวัน จังหวัดลำพูน เมื่อพระนางเสด็จถึงเมืองหริภุญชัยแล้ว สุเทวฤๅษีและสุกทันตฤๅษีได้ประกอบพิธีราชาภิเษกพระนางจาม

เทวีขึ้นเป็นกษัตริย์แห่งทริภุญชัย และเฉลิมพระนามว่า “พระนางเจ้าจามเทวี บรมราชนารี ศรีสุริยวงศ์ องค์ดินทร์ ปันธนีทริภุญชัย” ซึ่งในขณะนั้นพระนางจามเทวีได้ทรงพระครรภ์มาตั้งแต่ประทับอยู่ที่เมืองละโว้ และเมื่อเสร็จสิ้นพิธีราชาภิเษก 7 วัน พระนางก็ได้ประสูติพระโอรสแฝด และขนานพระนามของพระโอรสองค์โตว่า “พระมหันตยศ” หรือ พระมหายศ ส่วนองค์รองขนานพระนามว่า “พระอนันตยศ” หรือ “พระอินทวร”

ซึ่งเมืองทริภุญชัยในรัชสมัยของพระนางจามเทวีมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมาก ราษฎรอยู่ร่วมกันอย่างร่มเย็นเป็นสุข รวมทั้งพระพุทธศาสนาที่ได้รับการทำนุบำรุงเป็นอย่างดี ดังตำนานที่กล่าวว่า “พสกนิกรต่างมีใจเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นเป็นจำนวนมากถึง 2,000 แห่ง โดยมีพระภิกษุอยู่จำพรรษาครบทุกแห่ง” เมื่อพระนางขณะสงครามกับขุนวิลังคะซึ่งเป็นผู้นำชาวลัวะ ในขณะนั้น ก็ได้สร้างวัดประจำเมืองขึ้นมาอีก 5 แห่ง เพื่อใช้เป็นพุทธปรางการล้อมพระนครทริภุญชัย

สถานการณ์พระพุทธศาสนาของล้านนาในยุคปัจจุบัน

อิทธิพลจากวัฒนธรรมพุทธแบบพม่า พ.ศ. 2101-2317 สมัยที่อาณาจักรล้านนาตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า นับแต่สมัยพระเจ้าเมกุฏิสุทธิวงศ์ถึงสมัยพระเจ้ากาวิละ ในช่วง 200 ปีที่ผ่านมา โดยการปกครองของพม่า บ้านเมืองอยู่ในสภาพเมืองขึ้น การศาสนาขึ้นอยู่กับสภาพชุมชนที่ไม่มั่นคงและมีอำนาจที่ขาดผู้สนับสนุนหลัก ทำให้การพุทธศาสนาในล้านนาซบเซาลงไปมาก พระสงฆ์นักปราชญ์ที่เก่งเหมือนสมัยรุ่งเรืองไม่มี การปฏิบัติกิจศาสนาก็เป็นแบบคตินิยมที่สืบทอดมานาน บางอย่างมีการเบี่ยงเบนไปจากหลักการเดิมของเถรวาทมาก รวมทั้งวัฒนธรรมพม่าได้มีอิทธิพลต่อวิถีชาวล้านนาหลายอย่าง เช่น

1) นิยมบวชเป็นสามเณรมากกว่าการบวชเป็นภิกษุ ซึ่งการที่บวชเป็นเณรและบวชในระยะสั้นๆ นั้น ทำให้การศึกษาพระพุทธศาสนาในล้านนาไม่เข้มข้นและค่อยๆ เสื่อมลงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ความเสื่อมถอยเช่นนี้ทำให้ไม่มีนักปราชญ์ทางภาษาบาลีที่สามารถแต่งตำราภาษาบาลีเกิดขึ้นในล้านนา เช่นในสมัยก่อนอีก ทั้งนี้เพราะสังคมนิยมแต่การบวชสามเณร เมื่อสร้างวัดก็ไม่นิยมสร้างพระอุโบสถ ส่วนมากวัดในชุมชนจะมีเพียงพระวิหารกับพระสถูปเจดีย์ ถึงแม้จะมีผู้ที่บวชพระภิกษุและอุทิศตนต่อพระศาสนาตลอดชีพก็มีอยู่บ้าง แต่ความนิยมศึกษาพระปริยัติธรรมให้เข้มข้นก็มีน้อย ส่วนใหญ่นับประกอบพิธีกรรมสงเคราะห์ชาวบ้าน หรือประเพณีตบในสายปฏิบัติ สายครูบาเป็นเอกเทศไป

2) พิธีแห่ลูกแก้ว แต่งตัวเหมือนเจ้าชาย ชีมา ถือตรงตามพุทธประวัติ

3) มีรูปปั้นสิงห์แบบพม่านั่งเฝ้าประตูวัด

4) การนับถือพระอุปคุต และการตักบาตรในเวลากลางคืนของวันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธ เรียกว่า “เป็งปูด หรือเพ็งพุธ” ดังเช่นที่ประเทศพม่าที่มีรูปพระบัวเข็ม ซึ่งก็คือพระอุปคุตนั่นเอง

5) การเอาทองหุ้มพระธาตุ หรือพระเจดีย์ ซึ่งเป็นธรรมเนียมนิยมของพม่า (หุ้มทองจังโก)

6) การฟ้อนผีมดผีเม็ง แต่งตัวแบบพม่า นุ่งโสร่ง มีผ้าพันศีรษะ

จากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของอาณาจักรล้านนาและความเป็นมาของพระพุทธศาสนาที่ได้เผยแผ่มาถึงล้านนาแสดงให้เห็นถึงความความเจริญของพระพุทธศาสนาแต่ละยุคตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวพุทธล้านนานั้นมีความยึดมั่นในหลักปฏิบัติตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน จึงเป็นเสมือนเบ้าหล่อหลอมจากคนในอดีตสู่การสืบทอดจนถึงปัจจุบัน ความภูมิใจในความเป็นชาวล้านนา กอปรกับวิถีวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายใต้ความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงส่งผลมาถึงคนในปัจจุบัน

บทสรุป

การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนชาวพุทธล้านนาภาคเหนือ โดยยึดหลักสอดคล้องกับความศรัทธาในพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อชุมชนชาวพุทธล้านนาภาคเหนือ กล่าวได้ว่าเป็นความเชื่ออย่างมีเหตุผลของบุคคลที่มีต่อศาสนาพุทธ ซึ่งอาจจะมากน้อยแตกต่างกันไป อันนำไปสู่การปฏิบัติตนเพื่อทำความดี ในที่นี้จึงสามารถให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับ “ความศรัทธาหรือความเชื่อทางพุทธศาสนา” ซึ่งจะมีลักษณะที่สามารถบ่งชี้ได้จากการเป็นผู้ที่มีความเชื่อในพระพุทธเจ้า เป็นความมั่นใจในฐานะที่ท่านเป็นบุคคลต้นแบบที่ยืนยันถึงความสามารถของมนุษย์ว่า เป็นผู้ที่มีสติปัญญา ความสามารถที่จะฝึกหรือพัฒนาให้บรรลุผลได้ สามารถหยั่งรู้หลักธรรม บรรลุความหลุดพ้นเป็นอิสระ ไร้ทุกข์ ลอยเหนือโลกธรรมและมีความดีเลิศสูงสุดที่แม่เทพเจ้าและพรหมก็เคารพบูชา นอกจากนี้ยังมีความเชื่อในพระธรรม มีความมั่นใจในความจริงที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ว่าเป็นสิ่งที่พระองค์ได้ค้นพบ ปฏิบัติเห็นผล ประจักษ์กับตนเองแล้วจึงนำมาประกาศเปิดเผยไว้ ซึ่งธรรมะนั้นเป็นกฎแห่งธรรมชาติ เป็นกลางและเที่ยงธรรมต่อทุกคน ผู้ใดรู้จักพัฒนาตนเองให้มีสติปัญญา นำความรู้ทางธรรมหรือความจริงนี้มาใช้ประโยชน์ต่อสิ่งทั้งหลายด้วยความรู้เท่าทันสภาพความเป็นจริงก็จะแก้ปัญหาได้ดีที่สุดและมีชีวิตดีที่สุด นอกจากนั้นยังมีความเชื่อในพระสงฆ์ ซึ่งเป็นผู้สละบ้านเรือนมาบวชในพุทธศาสนา ได้ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้า ความเชื่อในพระสงฆ์นั้นจะแสดงออกมาในลักษณะของความมั่นใจในกลุ่มบุคคลที่มีธรรมเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตและเป็นผู้มีจิตใจห่างจากทุกข์แม้จะมีพัฒนาการทางจิตปัญญาในระดับต่างกันก็ตาม แต่ก็อยู่ร่วมกันได้ด้วยดีพร้อมกับการรู้ธรรมและปฏิบัติธรรม ทั้งนี้ ความเชื่อในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ หรือเรียกว่าพระรัตนตรัยอันเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนา เป็นความเชื่อที่มีเหตุและผล รวมทั้งต้องมีปัญญากำกับไว้อยู่เสมอ

องค์ความรู้ใหม่

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของชุมชนชาวพุทธล้านนาภาคเหนือที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ประกอบด้วยความเชื่อในเรื่องของกรรม ความเชื่อในกฎแห่งกรรมที่เชื่อว่าการกรรมมีอยู่จริง และผลของกรรมจะทำให้เกิดวิบากกรรม เชื่อว่าพระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ด้วยสติปัญญาของพระองค์เอง รวมถึงความเชื่อที่ว่าสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรมเพราะสัตว์มีกรรมเป็นของตน หลักความเชื่อส่วนใหญ่จะมีปัญญาเป็นตัวกำกับจึงสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขทั้งในภพปัจจุบันและในภพหน้า ถือเป็นหัวใจหลักทางความเชื่อของคนในชุมชนชาวพุทธล้านนาประโยชน์ของความศรัทธาทำให้ชุมชนชาวพุทธล้านนาใช้ชีวิตด้วยความไม่ประมาท มุ่งพากันสร้างกิจกรรมต่างๆ ที่สอดคล้องกับความเชื่อความศรัทธานั้นๆ ทำให้ชุมชนเกิดความสามัคคีในรูปแบบของประเพณีวัฒนธรรมต่างๆ เช่น การมีความเชื่อในพระพุทธเจ้าจึงสร้างกิจกรรมผ่านประเพณีที่สำคัญ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ซึ่งเป็นการบวชสามเณรที่เชื่อว่าเป็นหน่อเนื้อของสมณะ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาด้วยการอนุรักษ์และส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธล้านนาผ่านวัฒนธรรมท้องถิ่น ถือเป็นหน้าที่ของชาวพุทธที่จะต้องช่วยกันอนุรักษ์เพื่อให้ชาติของตนเองมีวัฒนธรรมที่รุ่งเรืองเป็นที่ยอมรับของต่างชาติ เพราะชาติที่มีวัฒนธรรมย่อมแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาตินั้นด้วยการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมของตน ซึ่งปฏิบัติได้ดังนี้ 1) การอนุรักษ์และส่งเสริมทางด้านจิตใจ ปัญหาทางด้านจิตใจที่เกี่ยวกับคตินิยม เนติธรรม วัตรธรรม และสทธรรม ควรที่จะส่งเสริมให้มีความเจริญยิ่งขึ้นไป 2) การอนุรักษ์และส่งเสริมระเบียบประเพณี ทำประเพณีประจำชาติให้มีความหมายในทางดีงาม ช่วยกันส่งเสริมและปฏิบัติกันอย่างจริงจัง 3) การอนุรักษ์และส่งเสริมทางวรรณกรรม ทำวรรณกรรมให้สูงค่า มีความไพเราะกินใจ อำนวยประโยชน์

ในด้านวัฒนธรรมแก่ผู้อ่านโดยสร้างวรรณกรรมให้มีคติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม และสัทธรรม แฝงอยู่ด้วยจะทำให้เป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่ง และ 4) การอนุรักษ์และส่งเสริมทางศิลปกรรม ทำศิลปกรรมให้มีความหมายทางคติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรม และสัทธรรม จะทำให้ศิลปกรรมมีค่าสูงทางศิลปะรวมถึงการสอนให้ผู้ดูเห็นคุณค่า ซึ่งการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการส่งเสริมวัฒนธรรมจะสามารถดำรงความเป็นชาติไว้ได้ สามารถสร้างความกลมเกลียวภายในชาติได้ ก่อให้เกิดความสามัคคีภายในชาติ

บรรณานุกรม

- ทิตกร สอนภาษา. “ภาษาไทย ชัดใจปู้ : เอกลักษณ์-อัตลักษณ์”. *คมชัดลึก City life*. ฉบับที่ 445. (23 มิ.ย. 2551).
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. เล่มที่ 11, 25. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2525). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: เฉลิมชาญการพิมพ์.
- ยศ สันตสมบัติ (2545). *สิทธิชุมชนพัฒนาการและการปรับกระบวนการทัศน์ทางมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- วันดี สันติวุฒิเมธี. (2545). กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา: หมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่. *วิทยานิพนธ์คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- สวัสดิ์ พินิจจันทร์. (2537). *คติธรรม*. กรุงเทพฯ: กองวัฒนธรรม กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- สุพัตรา สุภาพ. (2525). *สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. (2538). *พุทธศาสนสุภาษิต เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 32. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). *แผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม แห่งชาติ พ.ศ. (2545 -2549)*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2538). *ความจริงที่ต้องเข้าใจ*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สมปราชญ์ อัมมะพันธุ์. (2536). *ประเพณีและพิธีกรรมในวรรณคดีไทย*. กรุงเทพฯ: โอ.เอส.พริ้นติ้งเฮาส์.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). *ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน : ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อานนท์ อาภาภิรม. (2515). *มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ.